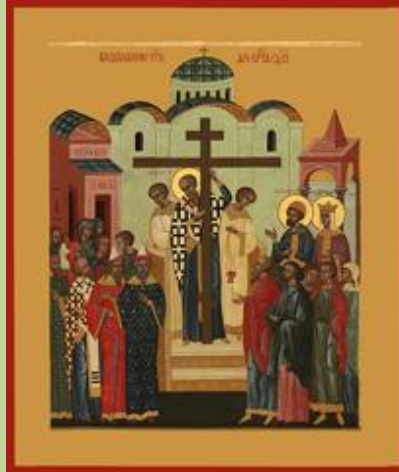

Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Ἡ 14η Σεπτεμβρίου εἶναι γνωστή εἰς τοὺς Χριστιανούς ὡς ἡμέρα «τῆς παγκοσμίου ὑψώσεως τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ.

Εἶναι ἡμέρα ἀργίας καὶ νηστείας, διὰ νὰ δυνηθοῦν οἱ πιστοὶ νὰ προσκυνήσουν «τό ζωομύριστον ξύλον» καὶ τόν «θαυμάτων θησαυρόν», τόν «συνθετοτρισόλβιον» Σταυρόν καὶ «χαρίτων παροχέα» (α' Οἶκος εἰς τόν τίμιον Σταυρόν).

Πρὶν προχωρήσωμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς εἰκόνος τῆς ὑψώσεως, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν τὸ ἱστορικόν τῆς ἐορτῆς καὶ τὴν θεολογικὴν τῆς σημασίαν.

Διὰ τὴν θέσπισιν τῆς ἐορτῆς αὐτῆς ὁ Καθηγητὴς Ἰ. Φουντούλης γράφει: «Οἱ ἱστορικὲς ἀρχὲς τῆς ἐορτῆς χάνονται μέσα στὴν πολιά ἀρχαιότητα. Στὶς 13 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 335 ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, πού ἔκτισε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος στὸν τόπον τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου. Ἐκτοτε κατὰ τὴν ἐπέτειον τῶν ἐγκαίνιων μεγάλη πανήγυρις ἐγένετο στὰ Ἱεροσόλυμα.

Καί στά σημερινά μας λειτουργικά βιβλία τήν ίδια ημέρα ἀναγράφεται ἡ «μνήμη τῶν ἐγκαινίων τῆς ἀγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως» καί ἡ Ἀκολουθία τῆς ἡμέρας ἀναφέρεται στά ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ἐκείνου. Ἡ ἐορτή διακοῦσε ὀκτώ ἡμέρες. Τήν δευτέρα ἡμέρα τῆς ἐορτῆς, τήν 14 Σεπτεμβρίου, κατά τήν μαρτυρίαν ἀρμενικοῦ λειτουργικοῦ κειμένου τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐγένετο σύναξις εἰς τόν Γολγοθᾶ «καί ἔδειχναν τόν τίμιον Σταυρόν σ' ὄλο τό ἐκκλησίασμα».

Ὁ τίμιος Σταυρός τοῦ Χριστοῦ ἦταν τό σεβασμιώτερον κειμήλιον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καί ἦταν ἐπόμενο εἰδική πανήγυρις νά καθιερωθῇ γι' αὐτόν ἐπί τῆς εὐκαιρίας τῆς συρροῆς τοῦ λαοῦ γιά τόν ἐορτασμό τῶν ἐγκαινίων».

Ὁ Σταυρός αὐτός, πού ὕψωνε τόσον πανηγυρική Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων, ἦτο ὁ ἀληθής Σταυρός, πού ἀνεῦρεν ἡ Ἁγία Ἑλένη, ἡ μητέρα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς τοῦ 4ου καί 5ου μ. Χ αἰῶνος ὁμιλοῦν διά τήν θαυματουργική ἀνεύρεσιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῦ Κυρίου. Ὁ Ἰωάννης Ὁ Χρυσόστομος π.χ., τό 395, ἀναφέρει ὅτι εἰς τόν Γολγοθᾶ ἀνευρέθησαν τρεῖς σταυροί, μεταξύ τῶν ὁποίων ἀνεγνωρίσθη ὁ Σταυρός τοῦ Κυρίου, πού ἦτο εἰς τό μέσον τῶν δύο ἄλλων καί εἶχε καί τήν γνωστήν ἐπιγραφήν (Εἰς Ἰωάν. ὁμιλία 85, 1).

Ἄλλοι συγγραφεῖς ὁμιλοῦν διά ἐπιτελεσθέντα θαύματα, τά ὁποῖα ἔγιναν αἰτία νά ἀναγνωρισθῇ ὁ Σταυρός τοῦ Κυρίου. Ἐνα τέτοιο θαῦμα ἀναφέρει καί τό Συναξάριον τῆς ἐορτῆς τῆς Ὑψώσεως: «Διαπορούσης δέ τῆς Βασιλίσσης (τῆς Ἁγίας Ἑλένης), τίς ἂν εἶη ὁ τοῦ Κυρίου Σταυρός, διά τῆς εἰς θανοῦσαν γυναῖκα χῆραν θαυματουργίας δείκνυται· ἡ καί ἀνέστη τῆς τούτου προσπαύσει· τῶν δέ λοιπῶν δύο σταυρῶν τῶν Ληστῶν μηδέν εἰς τοῦτο ἐνδειξαμένων εἰς

Θαυματοποιΐας υπόδειγμα. Ὡν δὴ τα τίμιον Σταυρόν προσεκύνησεν ἡ Βασίλισσα, καὶ ἠσπάσατο μετὰ τῆς Συγκλήτου ἀπάσης».

Τὴν ἀμηχανίαν δηλαδὴ τῆς Ἁγίας Ἐλένης διὰ τὸ ποῖος ἦτο ὁ Σταυρός τοῦ Κυρίου ἔλυσε τὸ θαῦμα, πού ἐγένεν εἰς μίαν πεθαμένην χήραν γυναῖκα, ἡ ὁποία ἀνέστη ὅταν τὴν ἤγγισεν ὁ Σταυρός. Τὸ θαῦμα αὐτὸ δὲν ἔκαμαν οἱ δύο σταυροὶ τῶν ληστῶν. Ἔτσι ἡ Βασίλισσα μαζί με ὅλην τὴν Σύγκλητον προσεκύνησε καὶ ἠσπασθη τὸν τίμιον Σταυρόν.

Αἱ νίκαι τοῦ αὐτοράτορος Ἡρακλείου (610-641) κατὰ τῶν Περσῶν, ἡ ἀρπαγὴ ὑπ' αὐτῶν τοῦ τιμίου Σταυροῦ καὶ ἡ ἐπανάκτησίς του ὑπὸ εὐσεβοῦς Στρατηλάτου ἔδωκαν νέαν αἴγλην εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Σταυροῦ. Ὁ ζωοποιὸς Σταυρὸς ὑψώθη καὶ πάλιν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (τὸν Μάρτιον τοῦ 630). Δικαιολογημένως ψάλλει ἕκτοτε ἡ Ἐκκλησία μας: «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος καὶ τὸ σὸν φυλάττων διὰ τοῦ Σταυροῦ σου πολίτευμα» (Ἀπολυτίκιον).

Ἀπὸ τὸ 614 ἡ τελετὴ τῆς Ὑψώσεως ἐγένετο καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ διαδοθῇ ἐν συνεχείᾳ καὶ εἰς ἄλλα χριστιανικὰ κέντρα. Ἔτσι ἡ ἑορτὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐπεσκίασε τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐγκαινίων. Ἀκόμη ἀπέβαλε τὸν τοπικόν της χαρακτῆρα καὶ ἐγένεν οἰκουμενικὴ ἑορτὴ, δόξα καὶ καύχημα ὁλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Σταυρὸς πλέον ὑμνεῖται ὡς «οἰκουμένης φύλαξ» καὶ ὡς «ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας».

Ἡ σημερινὴ τελετὴ τῆς Ὑψώσεως εἶναι σχεδὸν ἀπομίμησις τῆς τελετῆς, πού ἐγένεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ τιμίου ξύλου. «Ζητῶν δὲ καὶ ὁ κοινὸς λαὸς προσκυνῆσαι, οὐκ ἠδύνατο καὶ ἠτήσατο κἂν ἰδεῖν αὐτόν. Τότε ἀνῆλθεν ὁ Μακάριος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων καὶ ὑψωσεν ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος τὸν τίμιον Σταυρόν· καὶ ἰδόντες, ἤρξατο ὁ λαὸς κράζειν τὸ

«Κύριε ἐλέησον». Καί ἔκτοτε ἐπέκράτησεν ἡ τιμία Ἑορτή τῆς Ὑψώσεως». (Ἀπό τό Συναξάριον τῆς ἡμέρας). Αὐτήν ἀκριβῶς τήν κατανυκτικήν σκηνήν ἀπαθανατίζει καί ἡ βυζαντινὴ εἰκὼν τῆς Ὑψώσεως.

Τήν Θεολογικήν σημασίαν τῆς ἑορτῆς εὐρίσκομεν εἰς τὰ τροπάρια τῆς ἡμέρας. Ἀπό αὐτά ἐκεῖνα τοῦ Ἑσπερινοῦ καί τῶν Αἵνων εἶναι τὰ πιό μεστά εἰς νοήματα καί τὰ πλουσιώτερα εἰς ποιητικὰς ἐξάρσεις.

Ὁ Σταυρός, πού ὑפוῦται εἰς προσκύνησιν ὑπὸ τῶν πιστῶν, εἶναι τό τρόπαιον, τό ὁποῖον ἔστησεν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἰς τόν πόλεμόν της κατά τοῦ Σατανᾶ. Ὁ Σταυρός ἤνοιξε τήν κλεισμένην θύραν τοῦ Παραδείσου, ἀφοῦ κατήργησε τήν δύναμιν τοῦ θανάτου καί ὕψωσε τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τήν γῆν εἰς τόν οὐρανόν. Τό ἀκαταμάχητον ὄπλον τοῦ Σταυροῦ ἀσφαλίζει τοὺς πιστοὺς κάθε ἐποχῆς, πού ἀντιπαλαίουν μέ τόν Σατανᾶ καί γίνεται δόξα καί στολίδι τῶν Μαρτύρων καί τῶν Ὁσίων τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ Θεολογικά αὐτά νοήματα συμπυκνώνει εἰς τοὺς στίχους του τό πρῶτον ἀπόστιχον τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ πλ. α' ἤχου:

«Χαίροις ὁ ζωηφόρος Σταυρός, τῆς εὐσεβείας τό ἀήττητον τρόπαιον, ἡ θύρα τοῦ Παραδείσου, ὁ τῶν πιστῶν στηριγμός, τό τῆς Ἐκκλησίας περιτείχισμα· δι' οὗ ἐξηφάνισται ἡ φθορά καί κατήργηται καί κατεπόθη τοῦ θανάτου ἡ δύναμις καί ὑψώθημεν ἀπὸ γῆς πρὸς οὐράνια. Ὅπλον ἀκαταμάχητον, δαιμόνων ἀντίπαλε, δόξα Μαρτύρων Ὁσίων, ὡς ἀληθῶς ἐγκαλώπισμα, λιμὴν σωτηρίας, ὁ δωρούμενος τῷ κόσμῳ τό μέγα ἔλεος».

Εἰς τὰ τροπάρια τῆς Ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ κυριαρχεῖ τό αἶσθημα τῆς χαρᾶς διὰ τήν ἀνεύρεσιν καί τήν θαυματουργὸν δύναμιν τοῦ Σταυροῦ.

Οι ὑμνογράφοι ὁμῶς δέν ξεχνοῦν ὅτι ἐπάνω εἰς τό εὐλογημένον αὐτό ξύλον ἐκαρφώθη ὁ Σωτήρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός.

Ἔτσι οἱ πιστοί καλοῦνται νά ἀσπασθοῦν τόν Σταυρόν «τῆ χαρᾶ καί τῷ φόβῳ· φόβῳ διά τήν ἀμαρτίαν, ὡς ἀνάξιοι ὄντες· χαρᾶ δέ διά τήν σωτηρίαν, ἣν παρέχει τῷ κόσμῳ ὁ ἐν αὐτῷ προσπαγεῖς (=καρφωθείς) Χριστός ὁ Κύριος, ὁ ἔχων τό μέγα ἔλεος» (Δοξαστικόν τῶν Αἰνῶν). Ἐπί πλέον κατά τήν ἡμέραν αὐτήν νηστεύομεν, διότι ἡ ἑορτή τῆς Ὑψώσεως φέρει «τά ἴσα τῆς ἀγίας καί Μ. Παρασκευῆς».

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΣ (Τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ)

Τό κέντρον τῆς εἰκόνας καταλαμβάνει ὁ ἄμβων, ἐπάνω εἰς τόν ὅποιον ὁ Ἅγιος Μακάριος (314-333) ὕψωσε τόν τίμιον Σταυρόν. Ἐνα σκοτεινόν ἄνοιγμα εἰς τήν βάσιν τοῦ ἄμβωνος δείχνει τό μέρος τῆς ἀνευρέσεως.

Τό δεύτερον μετά τόν Πατριάρχη πρόσωπον, πού κυριαρχεῖ εἰς τήν εἰκόνα εἶναι ἡ Ἁγία Ἑλένη ἐνδεδυμένη τήν βασιλικήν της στολήν καί συνοδευομένη ὑπό δύο εὐλαβῶν γυναικῶν. Τόν Πατριάρχη κυκλώνουν κληρικοί καί λαϊκοί, πού παρακολουθοῦν μέ ἱερόν δέος τήν τελετήν.

Τό δέος αὐτό προκαλεῖ ἀφ' ἑνός ἡ θέα τοῦ Σταυροῦ καί ἀφ' ἑτέρου τά θαύματα πού ἔγιναν κατά τήν ἀνεύρεσίν του. Νομίζει κανεῖς, καθώς παρατηρεῖ τά βυθισμένα εἰς σκέψεις πρόσωπα τῆς εἰκόνας, ὅτι ὅλοι των ἀνακαλοῦν εἰς τήν μνήμην των τά γεγονότα τῆς Σταυρώσεως, τά πρὶν καί τά μετά ἀπό αὐτήν.

Ἔτσι καί ὁ Θεατής ἀναπολεῖ τά σωτήρια περιστατικά συμφώνως πρὸς τήν εὐχήν τῆς Ἐκκλησίας: «Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς καί πάντων τῶν ὑπέρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς

τριημέρου αναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας...» (Ἀπό τὴν εὐχὴν τῆς ἀναφορᾶς τῆς Λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου).

Ἡ σκηνὴ μᾶς μεταφέρει εἰς τὰ τελούμενα σήμερον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν 14ην Σεπτεμβρίου διὰ νάκουσθῆ ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας «ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ» ὁ νικητήριος παιάν:

«Τόν Σταυρόν σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα, καὶ τὴν ἁγίαν σου ἀνάστασιν δοξάζομεν».

Πηγή: Ἱερά Μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Καρέα

Επιμέλεια: π. Στέφανος Κωστόπουλος

(Καθεδρικός Ἱερός Ναός Ἀγίας Τριάδος Βύρωνος)